చిత్తుకాగితాలు-చెత్తపరకలు

తెల్లవారితే గాంధీ జయంతి, విద్యాలయానికి సెలవు వుంటుందని తెలుసు. అందరం చివరి గంట ఎప్పుడైపోతుందా అని ఎదురుచూస్తున్నాము.

లెక్చరర్ ఏదో-బహుశా 'ఎకనమిక్సు' అయి వుండవచ్చు-చెప్పుకుపోతున్నాడు, ఎవరి చెవీ దూరటంలేదు. ఇంతలో మా ప్రిన్సిపాలును చేతిలో ఒక పేపరుతో చూడగానే ఏదో నోటీసని మాత్రం తెలిసిపోతుంది. ఇట్టే క్లాసులో ప్రవేశించారు. అందరం ఊపిరి బిగబట్టి వినటానికి తయారుగా కూర్చున్నాము. కొంపతీసి రేపు సెలవులేదు స్కూలుకు రమ్మంటాడని మా భయం!

ప్రిన్సిపాలు చెప్పటం ప్రారంభించాడు: "రేపు గాంధీ జయంతని మీకు తెలుసుగదూ? అందువల్ల పూజ్య బాపూజీ జయంతి సందర్భంలో స... సంఘంవారు జరిపే అఖండ సూత్రయజ్ఞంలో మనంకూడా పాల్గొనాలి. రేపు ఉదయం ఏడు గంటలకల్లా మీరంతా యిక్కడ హాజరు కావాలి. నేను మిమ్మల్ని అక్కడకు-అంటే ఆ సూత్ర యజ్ఞం జరిగే చోటుకు తీసుకెళతాను" అని చెప్పి వెనక్కు తిరిగిన ప్రిన్సిపాలు, ఏదో మర్చిపోయినవాడిలాగ మా వైపుకు తిరిగి "రేపు అందరూ ఖద్దరు చీరలు కట్టుకొని రావాలి" అన్నాడు.

నా నెత్తిన పిడుగుపడినట్లయింది. వెంటనే "లేనివాళ్ళను ఏమి చేయమంటారండీ?" అన్నాను.

"లేకపోతే సాయంత్రం కొనుక్కోండి లేక అరువు తీసుకోండి. జాతీయ విద్యాలయంలో చదువుతూ ఒక ఖద్దరు చీర లేదని అనటానికి సిగ్గులేదూ?" అన్నాడు చుర చుర చూస్తూ.

'హృదయపూర్వకంగా కట్టుకోవాలిగాని, ఒకటి రెండు వుంచుకొని ఏ గాంధీ జయంతికో, ఏ ఆగస్టు పదిహేనుకో కట్టుకోమని గాంధీజీ చెప్పలేదు' అని అందామనిపించింది, కాని ధైర్యం చాలలా.

మా విద్యాలయంలో చాలామంది ఖద్దరు కట్టేవారే. కొంతమందికి కట్టాలని వున్నా అంత ఖరీదు పెట్టలేక కట్టటం మానివేశారు. కాని నేను, సరళ మాత్రం కట్టగలిగినా కట్టటంలేదు. ఈ విషయంలో మాకు ఎప్పుడూ యితర స్టూడెంట్స్‌తో, లెక్చరర్స్‌తో వాదోపవాదాలు జరిగేవి. అదంతా ఇక్కడ చెప్పాలంటే ఒక పేజీ పట్టవచ్చును. ఒక్క మాటలో చెబుతాను: 'ప్రసుత్త మన దేశ దారిద్ర్యాన్ని తొలగించటానికి ఒక ఖద్దరు కట్టటంతో ఏమీ కాదని, యింకా ఎన్నో ముఖ్యమైన కార్యాలున్నాయని' వాదించేవారిమి.

అందువల్ల మమ్మల్ని మొదటినుండి విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులుకూడా చెడిపోయిన

వాళ్లను చూసినట్టు తృణీకారభావంతో చూసేవారు. విద్యార్థులంతా మమ్మల్ని 'నాస్తికు' లంటూ హేళన చేసేవారు. 'మీరు ఆస్తికులయి, దేశానికి త్రవ్వి తలకెత్తిందీ, మేము ఎత్తందీ ఏమీలేదు' అంటూ, యింకా యిలాగే ఘర్షణపడుతుండేవారిమి.

ఏది ఎలావున్నా రేపు మాత్రం ఖద్దరు కట్టాలి. సరళ ఒక ఉపాయం చెప్పింది. వాళ్ళ వదినదగ్గర రెండు మూడు ఖద్దరు చీరెలున్నాయనీ, అందులో ఒకటి నాకిస్తాననీ చెప్పింది. ఎలాగయితేనేమి సమస్య తీరింది.

ఉదయం ఎనిమిది గంటలనుండి ఆ సంఘంవారు ఏర్పాటు చేసిన రాజాజీ భవనంలో అఖండ సూత్రయజ్ఞం ప్రారంభమైంది. జాతీయ గీతాలతో ఆ భవనమంతా దద్దరిల్లిపోతూంది. కొంతమంది చరఖాలూ, కొంతమంది తకిలీలు వడుకుతున్నారు. ఇలాంటి ఏ శుభ సమయాల్లోనో తప్ప విప్పని ఆ చరఖాలు, యీ రోజు మాత్రం ఎందుకు పనిచేయాలన్నట్టు 'సమ్మె' ప్రారంభించాయి. అసలే వడకటం సరిగా రాదు. పైగా తుప్పు పట్టివున్న చరఖాలు, ఇక మా అవస్థ అడిగేరూ?

ఆ ప్రొద్దున ఖద్దరు చీర కట్టుకొని బస్సులో వచ్చేప్పుడు నేను ఒకరకమైన నిండుతనాన్నీ, హుందాతనాన్నీ, గర్వాన్నీ అనుభవించగలిగానని చెప్పటానికి సందేహిం చను. 'వుఫ్' అనగానే ఎగిరిపోయే ఆ ఉల్లిపొర చీరల్లో యింత నిండుతనం ఎక్కడ వున్నదనుకొన్నాను. ఖద్దరు కట్టటంలో పెద్ద త్యాగం ఏమీ అవసరం లేదనీ, అందులో ప్రాప్తించే ఆత్మతృప్తి-అంటే యితరులకంటే మనమేదో ఆదర్శాన్ని అంటిపెట్టుకొని జీవిస్తున్నామనే తృప్తి- దొరుకుతుందనీ అనిపించింది. ఏది ఎలావున్నా నేను మాత్రం ఇకమీదట ఖద్దరు కట్టడానికి నిశ్చయించాను.

నా రాట్నందగ్గర ఏకులు నలిపి కుప్ప కుప్పలుగా పడేశాను. ఒక గంటకల్లా విసుగెత్తింది. కాని ఆఖండ సూత్ర యజ్ఞం కాబట్టి ఆపటానికి వీలులేదు. సంవత్సరానికి ఒకసారి, రెండుసార్లు చేసే ఆడంబరాన్ని చూసి, నిరాడంబరుడైన బాపూజీ ఆత్మ ఎంత క్షోభిస్తుందోకదా అని ఆలోచించసాగాను.

ఆరు ఏడు సంవత్సరాల ఇద్దరు కవల పిల్లలుకూడా యీ సూత్ర యజ్ఞంలో పాల్గొన్నారు. ఖద్దరు ఫ్రాకులు వేసుకొని చక్కగా రాట్నాలు వడుకుతుంటే ఎంతో ముచ్చటగా వున్నారు. ఒకరకంగా వాళ్ళను చూస్తుంటే రాట్నాలతో మేముపడే అవస్థకు మాకే సిగ్గు కలిగింది. వాళ్ళ తమ్ముడు కాబోలు దాదాపు మూడు సంవత్సరాలుంటాయి. జవ్హార్ కోటూ, గాంధీ టోపీతో ఎంతో ముద్దు వస్తూన్నాడు. ఆ పిల్లలను చూసి ముద్దుపెట్టుకొని ముచ్చటపడనివారు పాపాత్ములు. వాళ్ల నాన్న బహుశా ఆ సంఘపు సెక్రటరీ కావచ్చు, చాలా హడావుడిగా పని చేస్తున్నాడు. నిజంగా గాంధీగారి అడుగుమడుగుల్లో నడుస్తూ, కుటుంబాన్ని మొత్తం నడిపిస్తున్న ఆయన్ను అందరూ అనుకరిస్తే ఎంత బావుండు ననిపించింది.

పన్నెండు గంటలయింది. కడుపులో ఎలుకలు పరిగెత్తసాగాయి.

'భూఖే పేట్ భజన నహోయ్ గోపాల్', 'ఓ భగవంతుడా, ఆకలి పొట్టతో భజన జరగదు' అన్న హిందీ సామెత జ్ఞాపకం వచ్చింది. రాట్నాల శబ్దం మందగిస్తున్నది. ఇంతలో కొంతమంది వాలంటీర్లు మా రాట్నాలముందు కూర్చుని మాకు విముక్తిని కలిగించారు.

మధ్యాహ్నం చరఖా పోటీ తరువాత ఆరు గంటలకు గవర్నరుగారి ఉపన్యాసంతో

ముగుస్తుంది, ఈ అఖండ సూత్ర యజ్ఞం. అందువల్ల మమ్మల్ని అంతవరకూ వుండమని ప్రాధేయపడుతూ, ఆ సెక్రటరీగారు మాకు భోజనం ఏర్పాట్లు చేశారు. అందరం ఆ ప్రక్కనే వున్న హోటల్‌కు బయలుదేరాము. రాగానే ఫోటో తీస్తారట, అందువల్ల మమ్మల్ని త్వరగా రమ్మని చెప్పారు.

సరళ, నేను ఏదో మాట్లాడుకుంటూ వెనక నడుస్తున్నాము. ఆ భవనం మెట్లు దిగగానే దేన్నో చూసి సరళ తక్కున ఆగిపోయింది, నా దృష్టికూడా ఆ దృశ్యంమీద పడగానే ముందు జుగుప్స, మరల ఏదో బాధా కలిగింది.

ఇద్దరు పిల్లలు. ఒకనికి దాదాపు ఏడు సంవత్సరాలుంటాయి. రెండోవానికి నాలుగుండవచ్చును. చీకి పారేసిన తాటిగింజలాగ పిడచకట్టుకొనివున్న సంస్కారంలేని జుట్టూ, పుల్లల్లాగ ఎండివున్న కాళ్ళూ, చేతులూ, ఏది వున్నా లేకపోయినా నేను మాత్రం తప్పనంటూ తన అస్తిత్వాన్ని తెలియపరుస్తున్న ఆ ముందుకు వచ్చివున్న పెద్దపొట్టా, ఆ పెద్దతలలూ, ప్రపంచంలోని కురూపితనాన్నీ, దారిద్ర్యాన్ని పోగుచేసుకున్నట్టున్నాయి. ఇలాంటి రూపాలు ప్రతిరోజూ బస్‌స్టాండుల్లో, పేవ్‌మెంట్లమీద కన్పించేవేగా? యిందులో అంతగా చెప్పాల్సిన విషయమేముందంటున్నారు గదూ?

అవును, అలాంటి రూపాల్ని అనుదినం చూడటం, చూసి జాలిపడటం, ఏదో చేయాలని వున్నా చేయలేకపోవటంవల్ల బాధ పడటం, చివరికి ఎలాగో ఒకలాగ 'ఎవరి కర్మకు ఎవరు కర్త' 'ఎంతమందికి ఏదైనా చెయ్యగల'మని సరిపెట్టుకొని తృప్తిపడటం సర్వసాధారణం అయిపోయింది.

ఆ పిల్లలిద్దరూ ఒక కాలు కిందకు రెండవకాలు పైకి మడుచుకొని పక్క పక్కనే కూర్చొని వున్నారు. మోకాళ్ళమీద గడ్డాలను ఆన్చి, మోకాళ్ళనుండి చీలమండలవరకూ కుతపల కుతపలగా కారుతున్న చీము, రక్తంమీద ముసురుకొంటున్న యీగల్ని తోలుకుంటూ, పసిపిల్లల సహజమైన అమాయకపు చూపులతో వచ్చేపోయేవాళ్ళను ఆశగా చూస్తున్నారు.

మేము అక్కడే నిలబడటంవల్ల తతిమ్మా స్టూడెంట్సు దూరంగాపోయి నిల్చొని భోజనానికి రమ్మని తొందరచేయటం ప్రారంభించారు. అవును మరి. ఆలస్యంగా వెళ్ళితే ఫోటో తీసేస్తే ఎలా? పేపర్లోకూడా తప్పక వేస్తారాయేఁ! నిజంగా చెప్పాలంటే నాకు భలే కోపం వచ్చింది. మీ ఉదార హృదయాలూ, ఉన్నతమైన ఆశయాలూ ఎక్కడికి పోయాయని అడగాలనిపించింది. కాని, అనలేదు. మీరు వెళ్ళి భోజనం చేయండి, మేము తరవాత వస్తామని చెప్పి, సరళా నేనూ, ఆ పిల్లలకాదు... కాదు... పిల్లల రూపంలో కుళ్ళిపోతున్న మానవత్వం దగ్గరకు వెళ్ళి నిలబడ్డాము. ముంజుకంపు! ముక్కోళ్ళు బద్దలవుతున్నాయి!

ఇద్దరు ఒక్కసారిగా ముఖాలు పైకెత్తి మా వంక ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నారు. చిన్నారి పాపల చిందులాడే చిరునవ్వులేదు. ఆ కళ్ళలో పసిపాపల అమాయకపు చూపుల అమరత్వంలేదు. ఆ ముఖాల్లో లేత హృదయాల బోసినవ్వులు లేవు. మరి ఏమున్న దంటున్నారా? ఏమో ఏమున్నదో చెప్పటానికి నా చేతకావటంలేదు. కాని ఒకటి మాత్రం చెప్పక తప్పదు. ఆ గుంటలోనుండి తొంగిచూసే కళ్ళు మానవత్వాన్నే అనుమానించే ఆ కళ్ళు-మమ్మల్ని ఏదో ప్రశ్నిస్తున్నాయి!

బహుశా అవి మమ్మల్ని అడుగుతున్నాయి- 'మీ సమాజం... మీ దేశం... మీ సేవాపరాయణత... మీ ఖద్దరు, మీ అహింస, మీ విజ్ఞానం మాకేమిచ్చాయి?' అని.

"మీ అమ్మ ఏమయిందిరా?" అని అడుగుతున్న సరళ ప్రశ్నకు ఈ ప్రపంచంలోకి వచ్చాను నా ఆలోచనలనుండి.

"ఆc- ఏమవుతుంది? తిండి దొరక్క తన శరీరాన్ని తనే తింటూ చివరకు హరించుకొని పోయి వుంటుంది" అని అనుకున్నాను మనస్సులో.

"చచ్చిపోయింది" అన్నాడు చిన్నవాడు ఒకరకంగా నవ్వుతూ.

"మరి, మీ అయ్యో?"

"జైల్లో వుండాడు" అన్నాడు పెద్దవాడు.

"ఎందుకు?" అన్నది సరళ.

"ఎందుకేమిటీ? జానెడుపొట్ట నింపుకోటానికి ఏ పెట్టిపుట్టిన మారాజు యింట్లోనో రొట్టెముక్క దొంగిలించి వుంటాడు" అన్నాను నేను.

"కాదు- మా అమ్మను చంపాడు" అన్న వాడి మాటలకు వులిక్కిపడ్డాను.

సరళ ఒక నిట్టూర్పు విడిచి అన్నది: "నేను మొదటినుంచి అనుకుంటూనే వున్నా- ఎప్పుడో దానికి వాడి చేతిలోనే రాసిపెట్టి వున్నదని."

నా ఆశ్చర్యానికి అంతులేదు. సరళ ఏదో ప్రశ్నలు వేస్తున్నదనుకొన్నాను. కాని ఆమెకు వీళ్ళు తెలుసుననుకోలేదు.

సరళ చెప్పటం ప్రారంభించింది-

"వీళ్ళ అమ్మ మా యింట్లో పనిచేస్తూ వుండేది. చూడు, వీడి కళ్ళు ఎంత అందంగా వున్నాయో? అచ్చంగా వాళ్ళ అమ్మలానే!"

"సరేలే, అసలు విషయం చెప్పు. కూడూ, గుడ్డా అన్నీ వున్నవాళ్లకు అందం, వీళ్ళకు అందమేమిటి?" అని విసుక్కున్నాను.

"వీళ్ళ అమ్మ మూగది. వీళ్ళ నాన్న సోమరి. పనిచేసేవాడు కాదు. పైగా దాన్ని రోజూ అది కావాలి, యిది కావాలి అంటూ చంపుకు తినేవాడు. దానికి పిల్లలన్నా, ఆ మొగుడన్నా ఎంత ప్రేమ! ఏది అంత చేతులో పెట్టినా మొగుడికీ, పిల్లలకూ పెట్టందే ఛస్తే నోట్లో వేసుకొనేది కాదు. పోయిన సంవత్సరం వేసవి శెలవుల్లో యిల్లు తాళంవేసి మా వూరు వెళ్ళిపోయాము. తిరిగి వచ్చింతర్వాత అది మరల కన్పించనే లేదు. మేము ఆమెను గురించి అసలు ఆలోచించనుకూడా లేదనుకో. వేరే పనిమనిషి కన్పించకపోతే గదా ఆలోచించటానికి! ఆ మొగుడి దెబ్బలతోనే చచ్చిపోయి వుంటుంది. రాక్షస ముండాకొడుకు!" అని చెబుతున్న సరళ కళ్లల్లో నీరు తిరిగింది.

"ఆకలిగొన్నవాడు ఎండుపుల్లలాగ మండుతాడు" అని వూరికనే అన్నారా పెద్దలు? తమ ఈ ఆకలికి, దురవస్థకూ, కారణమేదో ఆ అజ్ఞానులకేమి తెలుసు? తెలుసుకోటానికి అవకాశం ఎక్కడ వున్నది? తమ అసంతృప్త హృదయాలకు తమతోపాటే, పాటుబడే అభాగ్యులను ఎరచేస్తుంటారు," అంటూ వుద్రేకంతో మాట్లాడుతున్న నా భుజంమీద కొడుతూ సరళ అన్నది-

"సరేలే, వాళ్ళకేదయినా యిచ్చి వెళ్ళిపోదాం పద. మరల మన వాళ్ళంతా వచ్చే వేళయింది. మనల్ను యింకా యిక్కడే చూస్తే ఎగతాళి చేస్తారు."

నేను సరళ మాటలు వినిపించుకోకుండానే పెద్దవాడిని అడిగాను- "ఏమిరా, జనరల్ హాస్పిటల్‌కు పోకూడదూ?" అని.

వాడు అన్నాడు "వెళ్ళాము. మమ్మల్ని ఎవరూ చూడలేదు. బయటకు వెళ్ళగొట్టారు"

అని.

"పేరు ధర్మాస్పత్రి అయితే మాత్రం అడ్డమైన దిక్కులేనివాళ్ళను చేర్చుకోవాలని ఎక్కడ వున్నది?" సరళ వ్యంగంగా అన్నది.

"నేను తీసుకెళతాను వస్తారా?" అన్నాను నేను.

యిద్దరూ ఒకేసారిగా విప్పారిన ముఖాలతో- "ఆ" అన్నారు.

పాపం, ఎంత బాధగా వుండి అంత ఆదుర్దాగా "ఆ" అన్నారో? తల్చుకుంటే ఈరోజుకూ నా కడుపు తరుక్కుపోతుంది.

దూరంనుండే మా వాళ్ళు రావటంచూసి, వెంటనే పర్సులో ఒక రూపాయితీసి పెద్దవాడి చేతిలో పెట్టి అన్నాను-

"యిది తీసుకెళ్ళి ఏమయినా కొనుక్కు తినండి. రేపు నేను హాస్పటల్‌కు తీసుకెళతాను" అంటూ సరళ, నేను అక్కడనుండి ముందుకు సాగాము.

ఇంతలో వెనుకనుండి ఏవో కేకలు వినిపించాయి. తిరిగి చూశాను. ఆయనే, ఆ పిల్లల, అంటే ముందు చెప్పాను. చూడండీ, ముచ్చటగా ఖద్దరు ఫ్రాకులు వేసుకొని రాట్నాలు వడికారని, వాళ్ల తండ్రి, వీళ్లను దూరంగా పొమ్మని కేకలు వేస్తున్నాడు. ముఖం చిట్లించుకుంటూ, ముక్కు మూసుకొని, రౌద్రరూపంతో వాళ్ళను కొట్టబోతున్న ఈ మహాశయుడేనా, యిరోజు సూత్రయజ్ఞం సరంజామా అంతా చేస్తున్నది? అనిపించింది.

"బాపూజీ ఆత్మ అక్కడ, ఆ రాట్నాల మధ్య వుంటుందా లేక ఈ అనాధ బాలల మధ్య వుంటుందా? ఈ ఆడంబరాలనూ, మిధ్యా ఆదర్శాలనూ చూసి బాపూజీ ఆత్మ తృప్తిపడుతుందా?" అని ఆలోచించసాగాను.

ఆయన గర్జనలకు ఆ పిల్లలిద్దరూ పరుగెత్తారు. వెళుతూ వెళుతూ మమ్మల్ని ఒక్కసారి అప్పుల్లాగా చూస్తూ, నవ్వుతూ పారిపోయారు.

నా మనస్సు, జరిగే సూత్రయజ్ఞంలో కానీ, పాటల్లోకానీ లగ్నం కావటంలేదు. వంట్లో బాగాలేదని మా ప్రిన్సిపాలుతో చెప్పి యింటికి వచ్చేశాను.

ఆ రోజంతా బాధపడ్డాను. రెండవరోజు మళ్ళీ మామూలే! ఎన్నో పనుల్లో వాళ్ళనెప్పుడో సరళ గుర్తు చేసింది.

"వాళ్ళు ఎక్కడ వుంటారని వెతకటం యిన్ని రోజుల తరువాత?" అన్నాను.

"అక్కడ ఎవర్నయినా అడిగితే చెప్పరా?" అన్నది సరళ.

సరళ అమాయకత్వానికి నవ్వు వచ్చింది. "పిచ్చిదానా! ఎవరినైనా, పోయి మొన్న యిక్కడ కొన్ని చిత్తుకాగితాలూ, చెత్తపరకలూ వుండాలి. ఏమయినాయి? అని అడిగితే ఏమంటారు? మనలను పిచ్చి ఆసుపత్రికి పంపుతారుకూడా! వీళ్ళ జీవితాలూ ఆ చిత్తుకాగితాలూ, చెత్తపరకలకూ పోలినవే. వాళ్లు ఏమయితే ఎవరికి కావాలి? కొద్దిరోజులు అలాగే క్రుళ్లుతూ జీవిస్తారు. ఆ ప్రాణం కాస్తా పోయాక 'చిత్తు కాగితాలూ, చెత్తపరకల'తో పాటు ఏ పాకీవాడో నిర్వికారంగా వూడ్చేస్తాడు. అంతే" అన్నాను.

కాని ఆ పసివాళ్ళ కళ్లు మాత్రం నన్ను ఈ రోజుకూ ప్రశ్నిస్తుంటాయి: "మీ దేశం, మీ సమాజం, మీ స్వతంత్రం, మీ విజ్ఞానం, మీ ఆదర్శాలూ మాకేమి యిచ్చాయి?" అంటూ.

(1953 ఆంధ్రప్రభ వారపత్రిక)